

Türk din musikisi formlarından cenâze nevbesi icrasının incelenmesi: Halep örneği

Safiye Şeyda Erdaş

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Esentepe Kampüsü, Sakarya, Türkiye.

Email: safiyeseyda@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0002-3277-6415

DOI 10.12975/rastmd.20231113 Submitted January 12, 2023 Accepted March 14, 2023

Öz

Nevbe, Türk Din Musikisinde son yüzyıla kadar en aktif icra edilen formlardan biriydi. Fakat Cumhuriyet sonrası dönemde Türkiye sınırları içerisinde icrası zamanla unutulmuştur. Buna karşılık Türkiye sınırları dışında aynı medeniyete mensup coğrafyalarda icrasına devam edildiği görülmektedir. Bu çalışmada icra olarak geçmişte kalmış bir form olan nevbeye dair bir örneğin sunulması ve incelenmesi amaçlanmaktadır. Daha çok belirli bir mekânda icra edildiği bilinmekte olan nevbe bu kez hareket halinde ve dış ortamda bir örnek üzerinden ele alınacaktır. Cenaze nevbесinin nasıl icra edildiği sorusu bu araştırmanın ana problemi olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada 2011 yılında Halep'te gerçekleşen İbrahim el-Keyyâlî'nin cenaze nevbесine ait video kaydı incelenmiştir. Öncelikle nevbenin kaç fasılda icra edildiği ve hangi eserlerin okunduğu tespit edilmiştir. Nevbeye ve özellikle cenaze nevbесine dair yapılan literatür taramasının ardından eldeki bilgiler ışığında canlı performans kaydı değerlendirilmiştir. Okunan şughuller kayıt elverdiği ölçüde tespit edilmiş, notaya alınmış ve çalışma içerisinde sunulmuştur. Böylece cenaze nevbесine dair icra edilmiş örnek bir repertuarın sunulması amaçlanmıştır. Yapılan inceleme sonucu bu nevbenin yedi fasıldan müteşekkil olduğu görülmektedir. Bu bölümlendirme *Tashîf* metnine ve *Kerte*'ye binaen yapılmıştır. Bu nevbe icrasının diğer nevbe icralarından farklı olduğu gözlemlenmiştir. Cenaze nevbесinin İstanbul'da geçmiş dönemlerde icra edilmiş olduğu bilgisi, Halep'te bu geleneğin günümüze kadar ulaşması ve buna ilave olarak ortak bestelerin varlığını öğrenmek bu iki merkez arasındaki ilişkiye dair örnek ve delilleri çoğaltmaktadır. Sonuç olarak cenaze nevbесine dair bir örneğin ele alınması ve incelenmesi ile bu formun nasıl icra edildiği sorusu cevaplanmış, Osmanlı müzik kültürü ve mirasına yönelik bir inceleme yapılarak alandaki çalışmalara önemli bir katkı sunulmuştur. Bundan sonraki çalışmalar için farklı coğrafyalarda nevbenin icra ediliş şekli incelenerek, nevbe icrası üzerine yapılmış çalışmalarla karşılaştırmalar yapılabilir. Böylece nevbe formu tanım ve içerik olarak artan örnekleri ile zenginlik kazanmış olacaktır. Ayrıca farklı repertuarlarda Osmanlı müzik kültürüne dair yeni eserler ortaya çıkmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler

cenaze nevbesi, Halep, nevbe, Rifâî, Türk Din Musikisi

Giriş

Sözlükte “nöbet, sıra, sıra ile görülen iş” anlamlarına gelen nevbe (نوبه) bir vurmali enstrümanın adı olmanın yanı sıra Türk Din Musikisinde kıyamî zikir yapan tekkelerde özellikle önemli gün ve gecelerde icra edilen bir tertîbin de adıdır (Pakalın, 1993, 2/683; Topaloğlu-Karaman, 1980, 30; Sâmî, 1989, 1473; Devellioğlu, 2002, 828). Nevbe icra edileceği dergâhın âyin günü başta olmak üzere ramazan ve kurban bayramları, hilâfet merasimi, nikah akdi, sünnet düğünü ve bed-i besmele, yağmur duası (nevbetu'l-istiskâ), cenaze nevbesi (nevbetu'l-cûk, nevbetu'l-cenâiz), Mevlid-i Nebî gibi sebeplere binâen de

icra edilmektedir. Nevbe esas itibariyle Hz. Peygamber'e salâtı, tasavvuf yolu büyüklerine ve özellikle “aktâb-ı erbaa”ya yani Abdülkâdir Geylânî (k.s.), Ahmed er-Rifâî (k.s.), Ahmed el-Bedevî (k.s.) ve İbrâhim ed-Desûkî (k.s.)'ye niyaz niyeti ile icra edilmektedir. Anadolu ve Balkanlara Kadirî, Rifâî, Bedevî, Desûkî ve Sa'dî gibi Arap kökenli tarikatlar vesilesi ile yayılmıştır (Revnakoğlu, 2003, 331; Agayeva, 2007, 33/37-38). Nevbe belirli bir mekânda (tekke, dergâh vb.) icra edildiği gibi bir yerden bir yere yürünerek hareket halinde de icra edilmiştir. Cenaze törenlerinde cenaze alındığı yerden kabre götürülürken ya da âmin alaylarında yani

mektebe başlama törenlerinde nevbe seyir halinde iken icra edilmiştir. Cemaleddin Server Revnakoğlu, Eyüplü Deli Hâlid Paşa'nın cenazesinin Eyüp Sultan'daki vapur iskelesinden alınarak kabristana nevbe eşliğinde götürüldüğünü aktarmaktadır. Yine Revnakoğlu âmin alayına nevbenin eşlik etmesine örnek olarak Zekâi Dede'nin torunlarından Zekâizâde Mehmed Münir Kökten'in âmin alayını göstermektedir (Revnakoğlu, 2003, 345). Tahir Olgun ise Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi ve dervişlerinin Merkez Efendi Dergâhı'nda kılınan bayram namazının ardından mevlevîhâneye dönerken icra ettikleri nevbeyi aktarmaktadır (Ergun, 1943, 667).

Tekke musiki kültürüne ve geleneğine bakıldığında nevbe icrasında bendir, mazhar, halîle, nevbe, davul, kudüm ve ney gibi enstrümanların yer aldığı görülmektedir (Revnakoğlu, 2003, 331; Agayeva, 2007, 33/37-38).

Nevbeye başlanmadan evvel, icra edileceği tarîkin usûlüne ya da icra sebebine göre Salât-ı Kemâliyye, tarike ait evrâd-ı şerîf ya da mevlid okunur. Son olarak okunan aşr-ı şerifin ardından şeyh efendinin izni ile nevbe sazları yerlerinden alınır. Halep Bâbü'l-Hadîf Keyyâlî Zâviyesi şeyhlerinden Hasan el-Keyyâlî nevbe tertîbini şu şekilde anlatmıştır (Kişisel görüşme, 26 Mart 2022):

“Nevbe oturur vaziyette salavât ile başlar. Sonra ayağa kalkılır ve ritim saz icrasının hızı artarak devam eder. İyice hızlandıktan sonra sazlar durur ve oturulur. Oturulduktan sonra düm ve tek darbları ile normal bir hızda ritim vurulmaya başlanır. Daha sonra ritim hızlanır ve nihayetinde durur. Ardından duâ yapılır ve *Nebevî Faslı* başlar. Bu fasılda “Akbele'l-bedru aleynâ” neşidesi (ilahisi) okunur. Ardından ilahiler peş peşe ve hızlanarak okunur. Faslın sonunda ritimler hızlanır, son hıza erdiklerinde fasıl nihayete erer. Bundan sonra aynı bunun gibi bir fasıl daha başlar. Fakat bu başlayan fasıl ayakta icrâ edilir ve

salavâtla başlanır. Tashîf kısmından sonra bir kasîde okunur. Kasîdenin ardından nevbenin ikinci faslı başlar. Nevbeye salavâtla başlandığı gibi yine salavâtla nihayete erdirilir.”

Şeyh Hasan el-Keyyâlî ayrıca nevede kullanılan sazların “aktab-ı erbaa”yı temsil ettiğini bildirmiştir. Bu sazlardan bendir Ahmed er-Rifâi (k.s.)'yi, nevbe Abdülkâdir Geylânî (k.s.)'yi, halîle İbrâhim ed-Desûkî (k.s.)'yi ve davul Ahmed el-Bedevî (k.s.)'yi temsil etmektedir. Nevbenin oturuş tertibinde ilk safta toplam 5 ya da 7 kişi olur, ortada nevbe reîsi olacak şekilde reîsin iki yanına eşit sayıda kişi oturur. Nevbe reîsiyle birlikte tek sayı olmak şartı ile ön safta 3, 5 ya da 7 bendir bulunur. Halîle vuran kişi nevbe reîsinin tam arkasında bulunan meydân nakîbidir. Halîlenin her iki yanında ise nevbe sazı vardır. Ayrıca arkadaki bu safın her iki ucunda ayakta asılı şekilde davul vurulmaktadır (Muhammed Bâkır el-Keyyâlî, Kişisel görüşme, 7 Kasım 2021).

Nevbe içerisinde bulunan duruma ve kişilerin halet-i ruhiyesine göre birkaç fasıl halinde icra edilir. Nevbenin başlangıcında *Ta'tîr* okunur. Bu kısım Hazreti Peygamber'e medhiyelerin olduğu ve ondan meded istenilen bir içeriğe sahiptir. *Ta'tîr*'in müzikal seyri ve süresi ise okuyan kişinin takdirine göre değişiklik gösterebilmektedir (Erdaş, 2022, 101). Ardından iki zamanlı darblar eşliğinde (düm-tek) “*es-salât ve aleyke es-salât*” şeklinde Hazreti Peygamber'e salavatların getirildiği *Nebevî Faslı* gelmektedir. *Nebevî Faslı* genellikle “Akbele'l-Bedru” ya da “Talea'l-Bedru” şuşulleri ile başlar. *Nebevî Faslı*'nın İstanbul kadîm tekke kültüründeki karşılığı ise *Tulûbî Nevbe*'dir (Revnakoğlu, 2003, 328). *Nebevî Faslı*'ndan sonra kısa bir soluklanmanın ardından *nevbe* hutbesi olarak okunan *Tashîf* (تصحيف) kısmı gelir. *Tashîf*'de, tasavvuf yolunun büyükleri zikredilerek bir manada onlardan destûr istenmekte ve orada bulunan topluluk, Hz. Peygamber'e salât ve duâyâ davet edilmektedir. Genel hatlarıyla *Tashîf* metni şu şekildedir (Tablo 1):

Tablo 1. Tashîf metni, Arap ve Latin harfleri ile yazılışı

تصحيف	Tashîf
الاقطاب والاوزاد والافراد الشهداء والصالحين صحائف الشيخ الى روح شيخه ووالده وجدّه الخلفاء النقباء الرياس ابناء الطريق الحاضرين الغائبين الى روح المدد جميع الصعيد إلى روح جد الأشراف إلى سيدنا النبي وأمة النبي إلى روح السادة القادرية إلى روح السادة البدوية إلى روح السادة الدسوقية إلى كافة الأولياء الاجمعين وصلّي على العربي محمد	Âmin, Allâmümme âmîn, el-aktâb ve'l-evtâd ve'l- efrâd eş-şühedâ ve's-sâlihîn, Sâhâifü'ş-şeyh ilâ ruhi şeyhihi ve vâlidihî ve ceddihî, el-hulefâ en-nukebâ er-riyâs, Ebnâe't-tarîk cemi's-saî'd, el-hâzırîn el-gâibîn ilâ ruhi'l-meded Îlâ rûhi'l-ceddi'l-eşrâf ilâ ruhi seyyidina'n-nebî ve ümmete'n-nebî Îlâ rûhi's-sâdât er-Rifâiyye ilâ rûhi's-sâdat en- Nakşibendiyye Îlâ rûhi's-sâdât el-Kâdiriyye ilâ rûhi's-sâdât el- Bedeviyye Îlâ rûhi's-sâdât ed-Desûkiyye ilâ kâffeti'l-evliyâi'l- ecmaîn, Ve salli alâ el-Arabî Muhammed
(Keyyâlî, Nevbe İcrası Video Kaydı, 2017, 00:13:40-00:14:22)	

Tashîf'in ardından nevbenin icra ediliş sebebine göre bir kaside (neşîde) okunur ve Nebevî Faslı'nda olduğu gibi bu fasılda da toplu olarak şughuller okunur. Faslın sonuna doğru *Kerte* (كرته) adı verilen kısım gelmiştir. *Kerte* ritim sazların iki zamanlı vuruşlarının (düm ve tek) hızlanarak icra edildiği ve nihayete erdiği bölümdür. *Kerte* aynı zamanda o faslın nihayete erdiğini de bildirmektedir (Şeyh Muhammed Bâkır el-Keyyâlî ile yapılan görüşme, Bursa, 7 Kasım 2021). *Kerte* kısmında ritim sazların icra hızları arttığı ölçüde velvele de artar ve hız kabil olan son raddeye ulaştığında ise durulur.

Nevbe fasıllarının sonunda kıyam zikrine geçilir. Kıyam zikri kendi içerisinde *Celâlî*, *Hamd*, *Sâvî*, *Hammârî* ve *Demdeme* gibi zikredilen esmalara ve vurulan ritme göre kendine has tavrı olan fasıllar içermektedir (Erdaş, 2022, 107-108).

Kuramsal Çerçeve

Müzik bütün diğer sanatlardan daha fazla toplum kurucu bir güce sahiptir (Adorno-Horkheimer, 2010). Bu sebeple geniş bir coğrafyada özellikle geçmişte büyük bir etkiye sahip nevbe icrasının bugün hala

izlerini görebilmekteyiz. Nevbenin sadece Keyyâlî tarikatına has bir icra olmayıp Rifâî, Kâdirî, Desûkî, Bedevî hatta Halvetî tarikatlarında da icra edildiği bize ulaşan bilgiler arasındadır (Şeyh Hasan el-Keyyâlî ve İbrahim Müslimani ile yapılan kişisel görüşmeler, 2020). Bu sebeple bir tekke musikisi formu olan nevbeye dair özellikle son dönemlerde ortaya konulan yeni bilgiler oldukça önemlidir. Zira bu form bölgesel ve etnik bir icrayı değil dini musikinin bir formunun nasıl icra edildiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple çalışmamızda ele alacağımız, nevbenin icra edilme sebep ve şekillerinden biri olan *cenaze nevbesi* ile bu forma dair hem yeni bir örnek gösterilecek hem de içeriğinin yeni bilgiler ile zenginleşmesi sağlanacaktır.

Araştırma Problemi

Bu çalışmada icra olarak geçmişte kalmış bir form olan nevbeye dair bir örneğin sunulması ve incelenmesi amaçlanmaktadır. Daha çok belirli bir mekânda icra edildiği bilinmekte olan nevbe bu kez hareket halinde ve dış ortamda bir örnek üzerinden ele alınacaktır. Cenaze Nevbesi'nin nasıl icra edildiği sorusu bu araştırmanın ana problemi olarak belirlenmiştir.

Alt Problemler

Alt Problem 1: *Cenaze Nevbesi* kaç fasıl halinde ve nasıl icra edilmiştir?

Alt Problem 2: Nevbe fasılları içerisinde hangi eserler okunmuştur?

Yöntem

Bu bölümde çalışmamda kullanılan araştırma modelleri, kullanılan dokümanlar ve araştırmanın süreci ile ilgili bilgiler verilecektir.

Araştırma modeli

Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada doküman analizinin yanı sıra alan araştırması çerçevesinde kişisel görüşmeler de yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ayrıca işitsel ve görsel malzemeden büyük oranda istifade edilmiştir.

Dokümanlar

Bu çalışmada öncelikle 2011 yılında Halep'te gerçekleşen İbrahim el-Keyyâli'nin cenaze nevbесine ait video kaydından yararlanıldı. Bunun yanı sıra nevbe konusunda günümüze ulaşan bilgilere kaynaklık eden Sadeddin Nüzhet Ergun ve Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun eserlerine başvuruldu. Ayrıca bu çalışmalara kaynak olarak başvurmuş çalışmalar da incelendi. Bunların dışında nevbe icrasına şahit olmuş ve hatta icraları bizzat yönetmiş kişiler ile görüşmeler yapıldı ve buradan elde edilen bilgiler kaynaklar ışığında analiz edildi.

Süreç

Bu çalışmada 2011 yılında Halep'te gerçekleşen İbrahim el-Keyyâli'nin cenaze nevbесine ait video kaydı incelenmiştir. Öncelikle nevbенin kaç fasılda icra edildiği ve hangi eserlerin okunduğu tespit edilmiştir. Nevbeye ve özellikle cenaze nevbесine dair yapılan literatür taramasının ardından eldeki bilgiler ışığında canlı performans kaydı değerlendirilmiştir. Okunan şuşuller kayıt elverdiği ölçüde tespit edilmiş, notaya alınmış ve çalışma içerisinde sunulmuştur. Böylece cenaze nevbесine dair icra edilmiş örnek bir repertuvarın sunulması amaçlanmıştır. Kaydı yapan kişinin ve cenaze cemaatinin hareket halinde olması sebebiyle zakirlerin sesleri zaman zaman yakınlaşmış ve uzaklaşmıştır. Bu sebeple zaman zaman melodi ve güfte tespitinde zorluklar yaşanmıştır. Melodisi ve güftesi tespit edilebilen eserler notası ile sunulmuştur.

Bulgular

Cenaze Nevbesi'nin Fasılları ve İcra Ediliş Şekli

Araştırmanın konusu olan 2011 senesinde vefat eden, Halep Bâbü'l-Hadîd Keyyâli Zâviyesi şeyhlerinden Hasan el-Keyyâli ve Muahammed Bâkir el-Keyyâli'nin kardeşi İbrahim el-Keyyâli'nin cenaze nevbесine ait olan video kaydı 24 dakika 42 saniye sürmektedir. Bu kayıt Hasan el-Keyyâli'nin arşivinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 1. İbrâhim el-Keyyâli'nin tabutu omuzlarda Halep sokaklarında taşınırken (Hasan el-Keyyâli Arşivi)

Cenazenevbesi, cenazenin Halep sokaklarında omuzlarda taşınarak defn olunacağı yere götürülmesi esnasında icra edilmiştir.

Tabutun üzerinde yeşil destarlı tepesi kırmızı bir tâc-ı şerîf ile yaka ve kol kısımları kırmızı üzeri işli yeşil bir libas konulmuştur.

Fotoğraf 2. İbrâhim el-Keyyâlî'nin cenâze nevbesi ve kullanılan enstrümanlar (Hasan el-Keyyâlî Arşivi)

Cenaze nevbisinin yerleşim düzeninde bakıldığında *Tashîf* metnini okuyan kişi yani nevbe şeyhi ve nevbe sazlarını vuran kişiler (ashâb-ı nevbe) cenazenin ön tarafında ve gidiş istikametindedirler. *Tashîf* metnini iki kişi dönüşümlü okumuştur. Bunlardan biri nevbe içerisinde halile vuran kişi, diğeri ise nevbe sazlarının önünde yürüyen ve ikinci fasılda ellerini açarak sema eden kişidir. İkisi de büyük olasılıkla şeyhlik mertebesine sahip kişilerdir. Zira nevbe içerisinde *Tashîf* metni okumak nevbe şeyhine aittir. Ayrıca Revnakoğlu'na göre nevbeyi idare eden şeyh efendi musikiden anlıyor ve halile kullanabiliyorsa nevbeyi kendisi idare edebilir (Koç, 2021, cilt. 1, 345). Burada da elinde halile olan kişi nevbenin idaresinden sorumlu iki kişiden biri olarak görülmektedir.

Nevbede beş bendir ve bir halile kullanıldığı görülmüştür. *Tashîf* metni okunurken topluluk durur. *Tashîf*'in ardından ise önde zakirler bir yandan bendir ve halile vurur bir yandan da şüğüller okuyarak ilerler. Cenaze için toplanmış olan topluluğun geri kalanı da onlara uymaktadır. Nevbe, *Tashîf*'in okunuş sayısı ve verilen Fâtihâ'ların sayısına bakıldığında yedi fasıl halinde icra edilmiştir. Cenaze nevbesindeki fasıllar daha önce incelenmiş olan Keyyâlî tarikatının icrâ ettiği nevbeye göre oldukça kısadır. Ayrıca

genel olarak nevbede bir sefer okunan *Tashîf* cenaze nevbesinde yedi sefer okunmuştur. Ayrıca daha önce incelenmiş olan nevbe kaydına göre cenaze nevbesinde her fasılda sayıca daha az eser okunmuştur (Keyyâlî, 2017). Okunan şüğüllerin ise güftelerinin bir ya da iki beytini okumakla iktifa etmişlerdir. Bunda cenaze nevbisinin fasıl sayısının daha fazla olmasının da etkisi vardır. Fasıl sayısı artmış fakat fasıl süresi, eser sayısı ve hacmi azalmıştır.

1. Fasıl: Şeyh efendinin Fâtihâ'sı ile başlar. Ardından *tashîf* metni okunur. Çalışmanın *Giriş* bölümünde verilmiş olan *Tashîf* metniyle büyük ölçüde aynı olan bu kısımda başta İsmail el-Keyyâlî olmak üzere tasavvuf yolunun büyüklerinin isimleri zikredilmektedir. Bu fasılda iki şüğüllük okunmuştur. Bunlar hicaz makamında "Salâtullâh selânullâh aleyke Yâ Rasûlallâh" ve "Rifâî leyyâ" şüğülleridir. "Salâtullâh selânullâh aleyke Yâ Rasûlallâh" mısraı ile başlayan bu şüğüllük aslında bir sonraki fasılda görülecek olan "Aleyke sallallâh" şüğüllüğünün devamıdır.

"Rifâî Leyyâ" şüğüllüğünün sonuna doğru Kerte kısmı icra edilmiş ve fasıl nihayete ermiştir.

2. Fasıl: Bu fasıl da şeyh efendinin Fâtihâ etmesi ile başlar. Ardından *Tashîf* okunur ve tasavvuf yolu büyüklerinin isimleri anılır.

Tashîf'in bitmesi ile şuşuller okunmaya başlanır ve yürümeye devam edilir. Bu fasılda hicaz makamındaki “Allâhümme salli alâ Muhammed”, “Aleyke sallallâh”

ve “Efdalu'l-Âlemîn” şuşulleri okunmuştur. Okunan şuşullerin ardından *Kerte* ile bu fasıl nihayete ermiştir.

Fotoğraf 3. Cenaze Nevbesi esnasında daha önce *Tashîf* metnini okumuş olan kişinin ellerini açarak semâ ediş

Bu fasılda dikkati çeken bir diğer nokta ise fasılın sonunda daha önce *Tashîf* metnini okumuş olan kişinin ellerini açarak sema eder gibi kendi etrafında dönmesidir. *Tashîf* metnini okuyan kişi geleneğe göre nevbe şeyhidir. Dönüş esnasında bu kişinin ayakları görünmediği için klasik anlamda sema edip etmediği konusunda kesin bir şey söylenememektedir. Bu şekildeki *semâ* nevbe içerisinde bir de Mevlid-i Nebî'de görölmektedir (Batıncıkî Zâviyesi, Mevlid-i Nebî Nevbesi, 2016; Mevlid-i Nebî, 2022).

3. Fasıl: Şeyh efendinin Fâtiâ etmesi ile başlayan bu fasıl diğer fasıllarda olduğu gibi *Tashîf* ile devam eder. *Tashîf* içerisinde Rifâî, Bedevî, Desûkî, Şâzelî ve Mevlevî yolunun büyüklerinden destûr istenir. Daha önce de belirtildiği gibi *Tashîf*, İstanbul tekke kültüründe *Nevbe Hutbesi*'ne karşılık gelmektedir. Bu fasılda daha önceki fasıllarda okunmuş olan “Rifâî leyyâ” şuşülü okunmuş ve ardından *Kerte* kısmına geçilerek fasıl nihayete erdirilmiştir.

4. Fasıl: Şeyh efendinin Fâtiâ'sının

ardından *Tashîf* okunmuştur. Ardından “Ente nüshatü'l-ekvân” mısraı ile başlayan şuşul icrâ edilmiştir. Bu şuşul İstanbul tekke musikisinde icra edilmiş ve edilmekte olan Segâh makamındaki “Aşkın ile Aşıklar Yansın Yâ Rasûlallah” mısraı ile başlayan ilahi ile aynı besteye sahiptir. Daha sonra “Mâ medde li hayri'l-halki yedâ” mısraı ile başlayan şuşul icra edilmiştir. Bu şuşul de “Bağrımdaki Biten Başlar” mısraı ile başlayan Hüzzam makamındaki ilahi ile aynı besteye sahiptir. Şuşullerin bitiminde ritim sazların hızlandığı *Kerte* kısmında yürüyüş durmuş ve sonraki fasılın *Tashîf* bitimine kadar bu duraklama devam etmiştir.

5. Fasıl: Şeyh efendinin Fâtiâ etmesi ile başlayan bu fasıl diğer fasıllarda olduğu gibi *Tashîf* ile devam etmiştir. *Tashîf* içerisinde Şeyh Muhammedü'l-Arabî, Şeyh Muhammed Ebu'l-Vefâ ve Şeyh İbrahim Çerkesî'nin isimleri zikredilmiştir. Ardından “Yâ Erhame'r-Rahimîn” şuşülü okunmuş ve ardından *Kerte* kısmı ile fasıl nihayete ermiştir. Bu esnada cenazenin defnedileceği yere varılmıştır.

Fotoğraf 4. Nevbe eşliğinde omuzlarda taşınan cenazenin defnedileceği kabristana varışı

6. Fasıl: Şeyh efendinin Fâtihâsı ile başlayan bu fasılda *Tashîf* içerisinde Âli Keyyâl (Keyyâlî ailesi), Rifâî, Kadirî, Nakşibendî, Desûkî, Sa'dî, Reşîdi ve Mevlevî büyüklerinin ruhaniyetlerinden destûr istenmiştir. Ardından bir önceki fasılda okunmuş olan “Yâ Erhame’r-Rahimîn” şughülü okunmuştur. Daha sonra halile vuran kişinin elleri ile dur işareti vermesinin ardından *Kerte* kısmına geçilmiştir.

7. Fasıl: Şeyh efendinin Fâtihâ etmesi ile başlayan bu fasıl diğer fasıllarda olduğu gibi *Tashîf* ile devam etmiştir. Ardından bir

şughul okunmuştur fakat sözleri ve müziği anlayamamaktadır. Ritim sazların *Kerte* icrası ile bu fasıl nihayete ermiştir. Tabut omuzlar üzerinde kabristan duvarının üzerinden kabristanın içine verilmiş ve tabut üzerindeki tâc-ı şerîf ve libas alınarak tabut içerisinden cenazenin alınması için harekete geçilmiştir.

Toplam yedi fasıl halinde icra edilen cenaze nevbisinin her faslında *Tashîf* okunmuş, bölüm sonlarında *Kerte* icraları yer almıştır. Nevbe fasılları ve içerisinde icra edilen şughuller şu şekildedir (Tablo 2):

Tablo 2. Cenaze nevbesinde icra edilen fasıllar

Nevbe Fasılları	Tashîf	Okunan Şughuller	Kerte
1	Var	<i>Aleyke sallallâh</i> (Hicaz) <i>Rifâî leyyâ</i> (Hicaz)	Var
2	Var	<i>Allâhümme salli alâ Muhammed</i> (Hicaz) <i>Aleyke sallallâh</i> (Hicaz) <i>Efdalu'l-Âlemîn</i> (Hicaz)	Var
3	Var	<i>Rifâî leyyâ</i> (Hicaz)	Var
4	Var	<i>Ente nüshatü'l-ekvân</i> (Segâh) <i>Mâ medde li hayri'l-halki yedâ</i> (Hüzzam)	Var
5	Var	<i>Yâ Erhame'r-Rahimîn</i> (Çargâh)	Var
6	Var	<i>Yâ Erhame'r-Rahimîn</i> (Çargâh)	Var
7	Var	Tespit edilemedi	Var

Nevbe Fasılları İçerisinde İcra Edilen Eserler

Çalışmamızda eserler kayıttaki icra sırası ile verilmiştir. Ayrıca nevbe içerisinde eserler

hangi güfte ile okunduysa notası o şekilde verilmiştir. Zira yer yer aynı eser farklı güfteler ile icra edilmiştir.

Hicaz Şuğul Aleyke Sallallâh

Sa lâ tul lâh Se la mul lâh

A ley ke Yâ Ra sul Yâ Ra su lal lâh

Sa lâ tul lâh Se la mul lâh A ley ke Yâ

Ra sul Yâ Ra su lal lâh

Figür 1. Hicaz Şuğul, *Salâtullâh Selânullâh Aleyke Yâ Rasûllâh*

Ri fâ î ley yâ Yâ Şey hi ley yâ

Kir mal Mu ham med naz râ i ley yâ Yâ hâ mîl Bas râ

ah dar fil had râ Ven cûd nâ bi naz ra

vah nun a ley yâ Yab ner Ri fâ î

Figür 2. Hicaz Şuğul, *Rifâî Leyyâ*

8 SON
vah nun a ley yâ Yab ner Ri fâ î

10
Sâ kin di bâ î Kün lî mu râ î vah nun a ley yâ

13
Fem nun ve dâ rik Mü ri dek dâ rik Em sâ yü â rîk

16
bah ran ka viy yâ Kad tâ le ba dî ve zâ de vec dî

19
În kün te ced dî fah dâr a ley yâ Ve ke zal â lî

22
eh lül ke mâ lî Şey hul Key yâ lî

24
şey han te kıy yâ Kas dî e zû rek

26
ve şâ hid nû rek Fa hit u tû rek

28
mis ken ze kıy yâ Ve Ab dül kâ dir

Figür 2. Hicaz Şuğul, Rifâî Leyyâ (devamı)

19 İn kün te ced dî fah dâr a ley yâ Ve ke zal â lî

22 eh lül ke mâ lî Şey hul Key yâ lî

24 şey han te kıy yâ Kas dî e zû rek

26 ve şâ hid nû rek Fa hit u tû rek

28 mis ken ze kıy yâ Ve Ab dül kâ dir

38 a lel e ce li Ta hal mu sal lî

40 fil kab ri hay yâ

Figür 2. Hicaz Şuğul, Rifâî Leyyâ (devamı)

Hicaz Şuğul Allâhümme Sallî

Al lâ hüm me sâl li a lâ Mu ham med

Yâ Rab bi sal li a ley hi ve sel lim

Figür 3. Hicaz Şuğul, Allâhümme sallî alâ Muhammed

Hicaz Şuğul Aleyke Sallallâh

A ley ke sal lal lâh Yâ hay ra hal kil lâh

Vel â li vel as hâb vel kav mi eh lil lâh

A ley ke sal lal lâh Yâ hay ra hal kil lâh

Vel â li vel as hâb vel kav mi eh lil lâh

Figür 4. Hicaz Şuğul, *Aleyke Sallallâh*

Hicaz Şuğul Efdalu'l-âlemîn

Ef da lul â le mîn min ba' din ne biy yîn

Es Sîd dî kul e mîn ev ve lül hû le fâ

Figür 5. Hicaz Şuğul, *Efdalu'l-Âlemîn*

Segâh Şuğul Ente Nüşatû'l-Ekvân

En te nüs ha tûl ek vâñ fî ke sû ra tür Rah mân

4 Fec ma' su ve râl fur kan bis mil lâh â bis mil lâh

7 Sâ hi da' nî fî sük rî va' zir fel he vâ uz rî

10 E ne ley se fî sır rî il lal lâh â il lal lâh

13 Nah nû rab be nâ nez kûr süm me ğay ra hû neh cûr

16 Ve ay nün le nâ ten zûr ay nul lâh â ay nul lâh

19 En te nüs ha tûl ek vâñ fî ke sû ra tür Rah mân

22 Fec ma' su ve râl Fur kan bis mil lâh â bis mil lâh

25 â bis mil lâh

Figür 6. Segâh Şuğul, Ente nüşatû'l-ekvân

Hüzzâm Şuğul
Mâ Medde Li Hayri'l-Halki Yedâ

Mâ med de li hay ril hal ki ye dâ E ha

dün il lâ ve bi hi sa i dâ Fe li zâ li ke me ded tü

i ley hi ye dî Ve bi zâ li ke kün tü mi nes sü e dâ Al

lâ hu Al lâ hu Al lâ hu Al lâh Al lâ hu Al lâh La i

la he il lal lâh Bâ bu lil lâ hi se mâ ve a lâ Şe ra

fen vem tâ ze bi kül lü u lâ Vel kül li bi da' ve ti

hit te sa lâ Bil lâ hi ve hâ za bi hil me de dâ Al

lâ hu Al lâ hu Al lâ hu Al lâh Al lâ hu Al lâh La i

la he il lal lâh İn nî fil us ri ve fil yüs ri Bi hi

Figür 7. Hüzzan Şuğul, Mâ medde li halki'l-hayri yedâ

Türk din musikisi formlarından cenâze nevbесinin icrasının incelenmesi: Halep örneği

28
mâ hu e lû zü me del öm ri Ve e ku lü e ğis ni

31
yâ yâ zuh rî Ve e nil nâ min kef fey ke ne dâ Al

34
lâ hu Al lâ hu Al lâ hu Al lâh Al lâ hu Al lâh La i

37
la he il lal lâh Ve a ley nâ ta at taf yâ e me lî Bi ŝi

40
fâ il kal bi mi nel i le li E ye kû nü mu hib bu ke

43
fi ve ce dî Ve bi câ hi ke lâ nah şâ e ha dâ Al

46
lâ hu Al lâ hu Al lâ hu Al lâh Al lâ hu Al lâh La i

49
la he il lal lâh Lâ er cû ğay ra ke in câ râ Deh

52
rî va' dim tü el en sâ râ Bi ha yâ ti ke el kil

55
en zâ râ Ke re men yâ ef da le min se ce dâ Al

Figür 7. Hüzzan şuğul, Mâ medde li halki'l-hayri yedâ (devamı)

Figür 7. Hüzzan Şuğul, Mâ medde li halki'l-hayri yedâ (devamı)

Çargâh Şuğul Yâ Erhâme'r-Rahimîn

Yâ er hâ mer râ hi mîn men lâ yer ham lâ yür hâm

Lâ i lâ he il lal lâh Mu ham med ra sû lul lâh

Figür 8. Çargâh Şuğul, Yâ erhâme'r-rahimîn

Sonuç

Bu çalışmada, hakkında sadece geçmiş dönemlerde icra edildiğine dair satır arası bilgilerin bulunduğu cenaze nevbesi örnek bir icra üzerinden ele alınmıştır. Yapılan inceleme sonucu bu nevbenin yedi fasıldan müteşekkil olduğu görülmektedir. Bu bölümlendirme *Tashîf* metnine ve *Kerte*'ye binaen yapılmıştır. Bu nevbe icrasının, önemli bir kişinin vefatına dair ve belirli bir mekânda icra edilmiş olan *Nevbetü'l-Cûk* (Erdaş, 2022) ve diğer nevbe icralarından farklı olduğu gözlemlenmiştir. Öncelikle nevbe salâtı olarak icra edilen *Ta'tîr* ve *Nebevî Faslı* icra edilmemiştir. En fazla üç fasıl halinde icra edilmekte olan nevbe burada yedi fasıl halinde icra edilmiştir. Fasıllar, *Tashîf*'in okunmasının ardından şuşullerin icrası ile devam etmekte ve *Kerte* kısmı ile nihayete ermektedir. Cenaze nevbesi dışındaki nevbelerde ise fasıllar genel olarak şuşuller ve *Kerte* kısmından oluşmaktadır. *Tashîf* ise nevbe içerisinde bir kez okunur. Bu veriler doğrultusunda cenaze nevbесinin kendine has bir icra şekli olduğu tespit edilmiştir.

Cenaze nevbесinde, nevbe sazlarından halile ve bendirler görülmektedir. Sayı olarak beş bendir bulunması diğer nevbe icraları ile örtüşmektedir. Okunan eserler daha önce ele alınmış nevbe icrasındaki eserler ile örtüşmektedir. Bunların yanında başka şuşullerin de okunduğu görülmektedir. Ayrıca bu çalışma ile “Ente sûratü'l-ekvân” ve “Mâ

medde li hayri'l-halki yedâ” şuşullerinin kadim İstanbul tekke kültüründe yer alan “Aşkın ile Aşıklar Yansın Yâ Rasûlallah” ve “Bağrımdaki Biten Başlar” ilahileri ile aynı besteye sahip olduklarını tespit ettim. Cenaze nevbесinin İstanbul'da geçmiş dönemlerde icra edilmiş olduğu bilgisi, Halep'te bu geleneğin günümüze kadar ulaşması ve buna ilave olarak ortak bestelerin varlığını öğrenmek bu iki merkez arasındaki ilişkiye dair örnek ve delilleri çoğaltmaktadır.

Sonuç olarak cenaze nevbесine dair bir örneğin ele alınması ve incelenmesi ile bu formun nasıl icra edildiği sorusu cevaplanmış, Osmanlı musiki kültürü ve mirasına yönelik bir inceleme yapılarak alandaki çalışmalara önemli bir katkı sunulmuştur.

Bundan sonraki çalışmalar için farklı coğrafyalarda nevbenin icra edilmiş şekli incelenerek, nevbe icrası üzerine yapılmış çalışmalarla karşılaştırmalar yapılabilir. Böylece nevbe formu tanım ve içerik olarak artan örnekleri ile zenginlik kazanmış olur. Ayrıca farklı repertuvarlarda Osmanlı müzik kültürüne dair yeni eserler ortaya çıkmış olur. Bunun yanı sıra gerek tasavvuf ve tarikat tarihi kaynaklarında gerekse tekke arşivlerinde nevbeye dair bilgiler olup olmadığı araştırılabilir. Bu vesile ile Osmanlı musiki ve kültür mirasına daha bütüncül bir yaklaşım ile bakılmasını ve yapılacak olan çalışmalarda araştırmacıların bu noktayı dikkate almalarını tavsiye ederim.

Bilgilendirme ve Teşekkür

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu alanda çalışmaya beni yönlendiren ve gerekli bağlantıları kurmamı sağlayan Sn. Hasan Sevil’e, Cenaze Nevbesi’ne dair kaydı ve nevbe ile ilgili bilgileri bizimle paylaşılan Sn. Hasan el- Keyyâlî ve Sn. Muhammed Bâkır el- Keyyâlî’ye şükranlarımı arz ederim. Ayrıca Extended Abstract konusunda yardımlarını esirgemeyen Sn. Philip Bryer’e teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Adorno, T. W. & Horkheimer, M. (2010). *Sosyolojik açılımlar, sunular ve tartışmalar* (M. S. Durgun & A. Gümüő, Çev.). BilgeSu Yayıncılık.
- Agayeva, S. (2007). Nevbe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (33/37-38). TDV Yayınları.
- Aloş, H. (2016). *Batıncıkî Zâviyesi Mevlid-i Nebî video kaydı*. Halep. https://www.youtube.com/watch?v=_R8wI9kz8yk&list=PLpKIIJkmCzMjwEaz3Qw-hNhqe2MQybOPn&index=6
- Devellioğlu, F. (2002). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Aydın Kitabevi.
- Erdaş, S. Ő. (10 Ekim 2022). *Mevlid-i Nebî video kaydı*. Bursa.
- Erdaş, S. Ő. (2022). Türk Din Mûsikisinde nevbe formu ve Keyyâlîyye Tarîkindeki icrasının incelenmesi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26, 101-120.
- Ergun, S. N. (1943). *Türk musikisi antolojisi: dini eserler*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Keyyâlî, H. (2011). *İbrahim Keyyâlî'nin Cenâze Nevbesi video kaydı*. Halep.
- Keyyâlî, H. (26 Mart 2022). *Nevbe üzerine kişisel görüşme*. Tekirdağ.
- Keyyâlî, M. B. (7 Kasım 2021). *Nevbe üzerine kişisel görüşme*. Bursa.
- Koç, M. (2021). *Revnakoğlu'nun İstanbulu; Fatih*. Fatih Belediyesi.
- Müslimani, İ. (16-18 Mayıs 2022). *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Devlet Konservatuvarı "19. ve 20. yüzyılda Orta Doğu'da Osmanlı müzik kültürü" başlıklı sempozyumda nevbe üzerine yapılan görüşmeler*. Hatay.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Revnakoğlu, C. S. (2003). *Eski sosyal hayatımızda tasavvuf ve tarikat kültürü* (haz. Bayın, M. D. - Dervişoğlu, İ.). Kırkambar Kitaplığı.
- Sâmi Ő. (1989). *Kamûs-ı Türkî*. Enderun Kitabevi.
- Sevil, H. (2017). *Keyyâlî Nevbe icrası video kaydı*. İstanbul, Eyüp.
- Topaloğlu, B.- Karaman H. (1980). *Arapça Türkçe yeni kâmus*. İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Seçkin Matbaacılık.

Yazarın Biyografisi

Safiye Şeyda Erdaş 1985'te Kocaeli'nde doğdu. Orta ve lise eğitimini Kadıköy Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nde tamamlamıştır. 2008 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Fakülte yıllarında ve devam eden eğitim sürecinde Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turâbi, Dr. Nuri Özcan, Dr. Nuri Uygun ve Prof. Dr. Ayşe Başak İlhan Harmancı'dan mûsikî alanında istifade etti. 2011 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında, Halvetî Evrâdı (Vird-i Settâr)'nın Rumeli'deki okunuşu ve müzikal analizi adlı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 2018 yılında yine aynı anabilim dalından Evrâd okuma geleneği içerisinde Rifâî evrâdı (İstanbul ve Rumeli mukayeseli örneği) adlı çalışması ile mezun olarak doktorasını tamamladı. 2019 yılında Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda öğretim üyesi olarak göreve başlayan Erdaş halen bu görevini sürdürmektedir. Dini Mûsikî ve özellikle Tekke Mûsikîsi alanlarında çeşitli çalışmaları bulunan yazar aynı zamanda kanun sazı icracısıdır. Çeşitli konser, dinleti, albüm ve televizyon programlarında sazı ve çalışmaları ile yer almıştır.

Kurum: Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Sakarya, Türkiye.

Email: safiyeseyda@sakarya.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3277-6415

An examination of the performance of the funeral Nawba, one of the forms of Turkish religious music: the case of Aleppo

Extended Abstract

Until the last century, Nawba was one of the most active musical forms in Turkish religious music. However, its execution within the borders of Turkey in the post-Republic period was forgotten over time. On the other hand, it continues to be performed in geographies belonging to the same civilization outside Turkey's borders. In addition to following the Hijri calendar, the events occurring in daily life were also considered for the performance of Nawba. It has been performed and is practiced for marriage, circumcision, funeral, and rain prayer, as well as religiously important days such as the day of the rite of sect, caliphate ceremony, Prophet Mohammed's birthday (Mawlid-i Nabi), Eids (Fitr and Adha) in dervish lodges. Nawba is not only a performance specific to the Kayali sect but is also performed in the Rifai, Qadiri, Desuki, Badawi, and Halwati sects. For this reason, new information about nevbе, which is a form of lodge music, has become extremely important, especially recently. This study aims to present and examine an example of Nawba, which is a form of performance that is rooted in the past. It is known for being performed in a certain place, but this time examples of Nawba will be discussed in motion and outdoors. How the funeral Nawba is performed is the main challenge of this research. Additionally, the study considers how many chapters it has and which shuguls (arabic hymns) are included in it. In this research, the video recording of Ibrahim al-Kayali's funeral Nawba, which took place in Aleppo in 2011, was examined. First of all, it was determined how many chapters of the Nawba were performed and which works were read. After the literature review on the Nawba, and especially the funeral Nawba, the live performance recording was examined in the light of the available information. Shuguls read in Nawba have been determined and, as far as the recording allows, they have been included in the notes and presented in the study. Thus, an exemplary report of the funeral Nawba was presented. First, in this study, the video recording of Ibrahim al-Kayali's funeral Nawba, which took place in Aleppo in 2011, was used. In addition, the works of Sadeddin Nuzhet Ergun and Cemaleddin Server Revnakoglu - the sources of information that have survived - were consulted. Apart from these, interviews were held with people who witnessed the performance of the Nawba and even directed the performances, and the information obtained from this was analyzed in the light of the sources. As a result of the study, I see that this Nawba comprises seven chapters. This division has been made based on the *Tashif* text and *Kerte*. This Nawba performance is different from other Nawba performances. First of all, *Ta'tir* which was performed as Nawba salat and *Nabawi part (fasıl)* were not performed. The Nawba, normally performed in a maximum of three parts, is performed in seven parts here. After the recitation of *Tashif*, the parts continue with the performance of the shuguls and end with the *Kerte* part. In the Nawbas other than the funeral Nawba, the parts are generally composed of shuguls and *Kerte* parts. *Tashif is recited once in the Nawba*. In line with these data, I see that the funeral Nawba is a unique form of execution. Halile and bendirs, which are among the Nawba instruments, can be seen on the funeral Nawba. The presence of five bendirs overlaps with other Nawba performances. In addition to these, other shuguls are also read. In addition, with this study, I have determined that "Ente suratu'l-ekvan" and "Ma medde li hayri'l-halki yeda" have the same composition as the hymns "Aşkın ile Aşıklar Yansın Yâ Rasûlallah" and "Bağrımdaki Biten Başlar". In addition to learning about the existence of common compositions, the knowledge that the funeral Nawba was performed in Istanbul in the past and that this tradition has survived to the present day in Aleppo increases the examples and evidence of the relationship between these two centers. As a result, by considering and examining an example of the funeral Nawba, the question of how this form was performed was answered, and an important contribution was made to the studies in the field by making an examination of the Ottoman music culture and Ottoman cultural heritage. In the next studies, methods of performing the Nawba in different geographies can be examined and comparisons can be made with studies of the performance of the Nawba. Thus, the Nawba form gains richness with increasing examples in terms of definition and content. In addition, new studies on Ottoman music culture emerged in different repertoires. In addition, it can be researched whether there is information about Nawba in both Sufi sources and lodge archives. On this occasion, I recommend that the Ottoman music culture and Ottoman cultural heritage be looked at with a more holistic approach and that researchers should take this point into consideration in future studies.

Keywords

Aleppo, funeral Nawba, Nawba, Rifai, Turkish Religious Music